

Zákon o slobodnom prístupe k informáciám

Schválenie zákona a jeho vstup do účinnosti od 1. januára 2001 nepredstavuje zrodenia práva verejnosti na informácie ide iba o stanovenie podmienok, postupu a rozsahu prístupu k informáciám. Zákon č. 211/2000 Z.z o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) - ďalej len "ZInf." je takpovediac vykonávacím predpisom k ustanoveniam Ústavy SR najmä jej Čl. 26 garantujúcim slobodný prístup k informáciám a Čl. 45 garantujúcim včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu. ZInf. upravuje teda práva a povinnosti žiadateľov pri získavaní informácií ako aj práva a povinnosti subjektov povinných poskytovať informácie.

Žiadateľ a vymedzenie prístupných informácií

ZInf. garantuje v súlade s Ústavou SR právo každého na prístup k informáciám. V zmysle uvedeného môže byť žiadateľom fyzická osoba alebo právnická osoba, podstatné nie je, či o informáciu žiada slovenský štátny občan, cudzinec alebo osoba bez štátneho občianstva.

Žiadateľ nemusí preukazovať žiadny právny dôvod alebo záujem na získaní požadovaných informácií, ide tu v každom prípade o naplnenie ústavného práva na informácie.

Informácie, ktoré sa nachádzajú v sídle alebo na pracovisku povinnej osoby, resp. by sa tam mali na základe zákona nachádzať (informácie, ktoré má povinná osoba k dispozícii) sú verejne prístupné ak nepatria medzi jednu z výnimiek ustanovených ZInf. resp. iným predpisom (pozri nižšie).

Povinné osoby

ZInf. vymedzil okruh subjektov povinných sprístupňovať informácie tak, aby boli postihnuté všetky orgány a organizácie, ktoré akýmkoľvek spôsobom rozhodujú o právach a povinnostiach fyzických a právnických osôb a organizácie hospodáriace s verejnými prostriedkami resp. nakladajú s majetkom štátu alebo obce. Konkrétne medzi povinné osoby patria:

a) **štátne orgány** (Národná rada SR, vláda SR, prezident SR, ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy (napr. Štatistický úrad SR, Úrad jadrového dozoru SR), okresné a krajské úrady, do istej miery súdy ...),

b) **obce a mestá**, perspektívne aj vyššie územné celky,

c) **právnické alebo fyzické osoby, ktorým zákon zveruje vo vymedzenom rozsahu právomoc rozhodovať o určitých právach a povinnostiach** (členovia stráže prírody, lesnej stráže, vodnej stráže, Slovenská inšpekcia životného prostredia, Rada STV.),

d) **rozpočtové a príspevkové organizácie zriadené štátom alebo obcou** (Slovenská akadémia vied, Slovenský hydrometeorologický ústav, Štátna školská inšpekcia, Ústav kontroly liečiv, Slovenské národné divadlo, Slovenská filharmónia, školy, v niektorých mestách a obciach to môžu byť pohrebné služby bytové podniky, dopravné podniky či organizácie zabezpečujúce nakladanie s odpadom, ...),

e) **právnické osoby zriadené zákonom** (Štátne účelové fondy, Slovenská televízia, Slovenský rozhlas, Železnice Slovenskej republiky, Fond národného majetku, Sociálna poisťovňa, Všeobecná zdravotná poisťovňa, Národný úrad práce...),

f) **právnické osoby založené orgánmi uvedenými pod a) až e) a to za predpokladu, že hospodária s verejnými prostriedkami, resp. majetkom štátu alebo obcí** (akciové spoločnosti, spoločnosti s ručením obmedzeným a iné obchodné spoločnosti alebo družstvá založené napr. mestom ak dostávajú štátne alebo obecné dotácie, (napr. Dopravný podnik mesta Bratislavy a.s.,).

V prípadoch a), b), d) a e) má žiadateľ právo na **všetky** informácie, ktoré majú povinné osoby k dispozícii a nepatria medzi výnimky. Povinné osoby podľa písm. c) sprístupňujú výlučne informácie o svojej rozhodovacej činnosti a povinné osoby podľa písm. f) sa sprístupnia iba informácie o hospodárení s verejnými prostriedkami (napr. s dotáciami) alebo nakladaním s majetkom štátu alebo obce (napr. o správe budov, o prenajímaní budov a priestorov patriacich štátu alebo obci).

Obmedzenia prístupu k informáciám

Základný princípom ZInf. je "ČO NIE JE TAJNÉ, JE VEREJNÉ". Všetky informácie, ktoré osobitné zákony nedefinujú ako tajné, musí povinná osoba sprístupniť. Bolo vymedzených 11 kategórií informácií, pri ktorých je záujem spoločnosti na utajení prevládajúci nad právom na informácie. V nižšie uvedených prípadoch povinná osoba právo na informácie **obmedzí** (v požadovanom dokumente sa vymažú napr. osobné údaje alebo informácie majúce charakter obchodného tajomstva a zvyšné časti sa sprístupnia) alebo informácie nesprístupní:

Utajované skutočnosti

Utajované skutočnosti definoval zákon ako informácie alebo veci, ktoré je vzhľadom na záujem Slovenskej republiky potrebné chrániť pred vyzradením, zneužitím, poškodením zničením stratou alebo odcudzením. Samozrejme, že označenie informácie alebo veci za utajovanú skutočnosť nie je možné používať ako univerzálne odôvodnenie odmietnutia žiadostí o informácie. Utajovanou skutočnosťou sú informácie a veci uvedené v tzv. zoznamoch utajovaných skutočností. Zoznamy utajovaných skutočností vydáva ústredný orgán štátnej správy - Národný bezpečnostný úrad, a to vyhláškou, na základe ktorej je presne určené, ktoré informácie sú utajovanými skutočnosťami. Táto vyhláška vyšla v Zbierke zákonov pod číslom 432/2001 Z. z.

Utajované skutočnosti sa v zmysle zákona č. 241/2000 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností delia podľa svojej dôležitosti a stupňa utajenia na "**Prísne tajné, Tajné, Dôverné a Vyhradené**". Osoby, ktoré majú mať oprávnenie sa oboznamovať s utajovanými skutočnosťami musia spĺňať podmienky stanovené zákonom a musia byť preverené Národným bezpečnostným úradom. Iné ako oprávnené osoby sa smú s utajovanými skutočnosťami oboznamovať iba celkom výnimočne za podmienok presne vymedzených zákonom.

Utajované skutočnosti v rezorte Ministerstva obrany SR

Prísne tajné

"Komplexné správy, analýzy a štúdie o stave zabezpečenia obrany Slovenskej republiky Armádou Slovenskej republiky."

Tajné

"Smernice a plány na uvádzanie rezortu Ministerstva obrany Slovenskej republiky do bojovej pohotovosti."

Dôverné

"Špecifická ochrana objektov osobitnej dôležitosti a zariadení osobitného významu vrátane vstupných hesiel a kódov."

Vyhradené

"Vybrané údaje súvisiace s činnosťou špeciálnych síl."

Takýto režim označovania a ochrany utajovaných skutočností platí od 1. novembra 2001.

Predchádzajúci zákon umožňoval označiť niektoré informácie alebo veci ako utajované skutočnosti aj obciam. Vo veľa prípadoch boli takýmto spôsobom v dôsledku neznalosti zákona označené ako utajované skutočnosti aj informácie a veci bežne verejne prístupné, resp. informácie a veci, ktoré mali byť na základe rôznych iných zákonov verejne prístupné. Nový zákon o ochrane utajovaných skutočností odňal obciam možnosť prijímať tzv. všeobecne záväzné nariadenia o služobnom tajomstve (jeden z druhov utajovaných skutočností podľa starého zákona) a tak samostatne vytvárať zoznamy utajovaných skutočností. Od prvého novembra 2001 je pre určenie, či informácia alebo vec je utajovanou skutočnosťou, rozhodujúca vyhláška Národného bezpečnostného úradu, ktorá stanovuje aktuálne zoznamy utajovaných skutočností.

Bankové tajomstvo

Bankovým tajomstvom sú všetky informácie a doklady o záležitostiach, ktoré sa týkajú klientov banky, ktoré nie sú verejne prístupné, najmä informácie o bankových obchodoch, stavoch na účtoch a stavoch vkladov. V praxi nebude bankové tajomstvo veľmi frekventovaným dôvodom obmedzenia prístupu k informáciám, nakoľko medzi bankami sú povinnou osobou iba EXIM banka a Národná banka Slovenska

Daňové tajomstvo

Daňovým tajomstvom sú informácie o daňovom subjekte, ktoré sa získali v daňovom konaní alebo v súvislosti s daňovým konaním. Zákon o správe daní a poplatkov však obsahuje výnimku z ochrany daňového tajomstva v prípade ak ide o zverejnenie zoznamu fyzických osôb, ktoré majú daňový nedoplatok vyšší ako 500.000,- Sk a v prípade právnických osôb vyšší ako 5.000.000,- Sk. Ďalej porušením daňového tajomstva nie je zverejnenie zoznamu daňových subjektov, ktorým boli odpustené penále alebo zvýšenie dane a údajov o spáchaní daňového trestného činu, o ktorom bolo právoplatne rozhodnuté a odsúdenie nebolo zahladené.

Ochrana osobných údajov

Informácie súkromného charakteru, ktoré majú povinné osoby k dispozícii (výška platu pracovníka, rodné číslo, rôzne podobizne, osobné dáta a pod.) možno podľa zákona sprístupniť iba výnimočne, a to vtedy, ak tak ustanovuje **osobitný zákon** (napr. plat starostu obce je verejný lebo vyplýva zo zákona alebo ak na to dala dotknutá osoba dala **výslovný súhlas**).

Obchodné tajomstvo

Podľa ustanovení § 17 Obchodného zákonníka je obchodným tajomstvom iba skutočnosť, ktorá spĺňa súčasne všetky nasledujúce podmienky:

- ide o skutočnosť obchodnej, výrobnnej alebo technickej povahy súvisiacej s podnikom (napr. zoznamy zákazníkov, obchodné plány, obrat jednotlivých predajní),
- má skutočnú alebo potenciálnu hodnotu (t.j. sú *oceniteľné pri podnikaní* - napr. bez takejto informácie by boli príjmy podnikateľa nižšie, resp. pri ich zverejnení by konkurencia získala výhodu v hospodárskej súťaži vyčísliteľnú na základe zväčšenia jej príjmov)
- nie je v príslušných kruhoch bežne dostupná,
- podnikateľ musí mať vôľu takéto informácie utajovať,
- a ich utajovanie zodpovedajúcim spôsobom zabezpečuje (je plne na podnikateľovi, aby sa usiloval o neprezeranie svojho obchodného tajomstva. Ak napr. posiela na úrad súčasť svojho obchodného tajomstva, mal by ho ako obchodné tajomstvo aj označiť.)

V zmysle § 10 ZInf. sa informácia označená ako obchodné tajomstvo nesprístupní s výnimkou informácií:

- týkajúca sa závažného vplyvu na zdravie ľudí, svetové kultúrne a prírodné dedičstvo, životné prostredie vrátane biologickej diverzity a ekologickej stability,

- o znečistení životného prostredia,
- ktorá bola získaná za verejné financie alebo sa týka používania verejných prostriedkov alebo nakladania s majetkom štátu alebo majetkom obce.
- o štátnej pomoci,
- o hospodárení právnických osôb s verejnými prostriedkami, resp. o nakladaní s majetkom štátu alebo obce.

Informácie odovzdané úradu bez právnej povinnosti

Informácie poskytnuté povinnej osobe bez právnej povinnosti (napr. obsah sťažnosti) sa žiadateľovi sprístupní iba so súhlasom toho kto takéto informácie poskytol.

Informácie týkajúce sa rozhodovacej činnosti súdov a orgánov činných v trestnom konaní
Informácie z oblasti súdneho konania alebo trestného stíhania sú sprístupňované na základe osobitných predpisov (občianskeho súdneho poriadku, resp. trestného poriadku) a nepodliehajú režimu ZInf.

Informácie chránené ako duševné vlastníctvo

Informácia sa nesprístupní ak by týmto mohla byť porušená ochrana duševného vlastníctva. V praxi ide najmä o ochranu vynálezov, úžitkových vzorov, priemyselných vzorov, ochranných známk, nových odrôd rastlín, nových plemien zvierat, topografií polovodičových výrobkov know how a autorských diel. Najfrekvencovanejšie je možné sa stretnúť s autorskoprávnou ochranou diel, pričom však v zmysle ustanovení Autorského zákona sa ochrana nevzťahuje na úradný spis, rozhodnutia administratívnej a právnej povahy, prejavy prednesené pri prerokúvaní verejných vecí, verejné listiny a texty právnych predpisov.

Informácie zverejňované povinnou osobou na základe osobitného zákona

Na sprístupňovanie informácií, ktoré sú na základe osobitných zákonov zverejňované predpísanou formou sa nepoužije ZInf. Sú to informácie zverejňované pravidelne napr. Štatistickým úradom SR, Tlačovou agentúrou SR, informácie z obchodného registra alebo informácie z matrik.

Povinná osoba obmedzí sprístupnenie informácie alebo informáciu nesprístupní ak sa týka miesta výskytu chránených druhov rastlín, živočíchov, nerastov a skamenelín ak hrozí ich neprípustné rušenie, poškodzovanie alebo ničenie.

Proces sprístupňovania informácií na žiadosť

Základnou zásadou procesu sprístupňovania informácií podľa ZInf. je čo možno najväčšia neformálnosť žiadosti o informácie a samotného sprístupnenia informácií proti striktne formálnemu postupu pri nevyhovení takejto žiadosti.

Žiadosť je možné podať akýmkoľvek technicky vykonateľným spôsobom predovšetkým písomne ústne, telefonicky, faxom, elektronickou poštou. Zo žiadosti musí byť zjavné **ktorej povinnej osobe je určená, kto ju podáva, ktorých informácií sa týka a aký spôsob sprístupnenia** informácie žiadateľ navrhuje.

Ak by žiadosť nemala všetky predpísané náležitosti, povinná osoba bezodkladne vyzve žiadateľa, aby žiadosť **doplnil a poučil ho** ako je potrebné žiadosť doplniť.

Ak podaná žiadosť je z formálneho hľadiska v poriadku, povinná osoba ju jedným z nasledovných spôsobov:

Sprístupní informáciu

V prípade, že povinná osoba má požadovanú informáciu k dispozícii a jej sprístupneniu nebráni iný právny predpis, informáciu sprístupní. Spôsob, akým budú informácie sprístupnené, závisí od vôle

žiadateľa.

Odkáže na zverejnenú informáciu

Ak požadovaná informácia bola už zverejnená, povinná osoba najneskôr do 5 dní oznámi žiadateľovi, kde je možné takúto informáciu nájsť a získať. Žiadateľ má však právo trvať na sprístupnení zverejnených informácií formou stanovenou v žiadosti.

Postúpi žiadosť

Ak povinná osoba požadovanú informáciu nemá k dispozícii a vie kde možno takúto informáciu získať, postúpi žiadosť do piatich dní tej povinnej osobe, ktorá disponuje požadovanými informáciami. Ak povinná osoba nemá vedomosť kde možno požadované informácie získať, vydá rozhodnutie o nesprístupnení informácií.

Nesprístupní informáciu

Ak povinná osoba nevyhoví žiadosti čo i len z časti vydá písomné rozhodnutie v správnom konaní.

Úrad neurobí nič

Ak v zákonom stanovenej lehote povinná osoba nevydá rozhodnutie alebo informáciu nesprístupní, má sa za to, že informáciu odmietla sprístupniť a bolo na základe zákona vydané rozhodnutie o nesprístupnení informácií.

Lehoty na vybavenie žiadosti

Povinné osoby musia žiadosť vybaviť bez zbytočného odkladu najneskôr však do 10 dní. Zákonnú lehotu možno predĺžiť výnimočne o ďalších 10 dní ak:

- požadované informácie je potrebné vyhľadať mimo sídla povinnej osoby,
- je požadovaný väčší počet oddelených alebo odlišných informácií,
- pri sprístupnení alebo vyhľadávaní požadovaných informácií vznikli preukázateľne technické problémy.

Povinná osoba však musí predĺženie lehoty žiadateľovi vždy písomne oznámiť.

Opravné prostriedky

Proti rozhodnutiu o nesprístupnení informácií môže žiadateľ v **lehote 15 dní** od doručenia rozhodnutia podať odvolanie, o ktorom rozhoduje nadriadený orgán povinnej osoby podľa ustanovení Správneho poriadku.

Ak žiadateľovi nebolo vyhovené ani v odvolacom konaní, môže do dvoch mesiacov od doručenia rozhodnutia o odvolaní podať žalobu na súd. Dôležité je, že v žalobe možno žiadať iba **preskúmanie zákonnosti rozhodnutia** úradov.

Svojim rozhodnutím **súd môže** buď napadnuté rozhodnutie ako nezákonné **zrušiť** a vrátiť úradu na nové konanie alebo **žalobu zamietnuť**. V konaní pred súdom musí byť ten, kto sám nemá právnické vzdelanie, zastúpený advokátom alebo komerčným právnikom. Ak je žiadateľom právnická osoba, musí byť zastúpená rovnako, s výnimkou prípadu, keď v jej mene koná jej zamestnanec alebo člen s právnickým vzdelaním

Úhrada nákladov za sprístupnenie informácií

Informácie sa sprístupňujú **bezplatne** s výnimkou úhrady vo výške, ktorá nesmie prekročiť výšku **materiálnych** nákladov spojených so zhotovením kópií, obstaraním nosičov, resp. s odoslaním údajov žiadateľovi. Ustanovenie výšky konkrétnych úhrad (cenníkov) je v kompetencii jednotlivých povinných osôb, ktoré však nemôžu prekročiť rámec stanovený zákonom. Povinnosť zaplatiť úhradu

môže byť žiadateľovi odpustená. Úhrady je možné vyberať bankovým prevodom, hotovostnou platbou do pokladne povinnej osoby alebo poštovou poukážkou. Nie je možné požadovať úhradu nákladov vopred a podmieňovať zaplatením úhrady sprístupnenie informácií.

Aktívne zverejňovanie informácií

Ako už bolo povedané ZInf. ustanovuje povinnosť aktívne zverejňovať informácie bez priamej žiadosti. Všetky povinné osoby teda musia uverejňovať (prostredníctvom vývesiek, brožúrok, internetu a pod.) minimálne nasledujúce údaje:

- a) spôsob akým boli zriadené, ich právomoci, kompetencie a organizačnú štruktúru,
- b) miesto, čas a spôsob akým u nich možno získať informácie na žiadosť,
- c) informácie o tom, kde je možné podať žiadosť, návrh, podnet a sťažnosť a tiež údaje o tom, kde, kedy a ako je možné podať opravný prostriedok,
- d) postup, ktorý musia dodržiavať pri vybavovaní žiadostí a lehotu, v rámci ktorej musia rozhodnúť,
- e) prehľad predpisov, pokynov a inštrukcií, na základe ktorých povinná osoba koná a rozhoduje,
- f) sadzobník správnych poplatkov a sadzobník úhrad za sprístupnenie informácií.

Niektorým povinným osobám ZInf. okrem minimálnych štandardov uložil zverejňovať väčší rozsah informácií vzťahujúci sa na ich činnosť.

Národná rada SR (www.nrsr.sk), je povinná zverejňovať termíny schôdzí pléna a výborov, návrh programu rokovania a zápisnice z jednotlivých schôdzí. Musia byť zverejnené texty predložených návrhov zákonov do troch dní od ich podania Kancelárii NR SR ako aj texty prijatých zákonov do troch dní po ich schválení v treťom čítaní a napokon NR SR zverejňuje na základe ZInf. údaje o dochádzke poslancov na jej schôdze a na zasadania výborov, ako aj výpisy o hlasovaní poslancov (okrem prípadov tajného hlasovania a neverejných schôdzí).

Kancelária prezidenta SR (www.prezident.sk), je povinná program a výsledky pracovných ciest a prijatí prezidenta SR, miesto jeho pobytu a tiež odpustenie, zmiernenie alebo zahľadanie trestu, resp. nariadenie nezačínať alebo nepokračovať v trestnom stíhaní. Zverejniť tiež musí organizačnú štruktúru Kancelárie prezidenta SR, vrátane počtu jej zamestnancov.

Vláda SR (www.government.gov.sk), je povinná aktívne zverejniť texty materiálov predložených na rokovanie vlády (návrhy, správy, rozbor) a prijaté uznesenia vrátane ich príloh.

Ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy a orgány miestnej štátnej správy zverejňujú materiály programového, koncepcného a strategického charakteru a texty právnych noriem po ich uvoľnení na medzirezortné pripomienkové konanie.

Pre zverejňovanie informácií o činnosti **vyšších územných celkov**, obecných, mestských a miestnych zastupiteľstiev platia primerane povinnosti uložené Národnej rade Slovenskej republiky. Teda tu musia byť zverejnené navrhnuté a prijaté všeobecne záväzné nariadenia, záznamy o dochádzke poslancov, zápisnice z rokovaní zastupiteľstiev a v prípade, že sa taký záznam vyhotovuje aj prehľad o hlasovaní jednotlivých poslancov.

Zdôrazniť treba tiež to, že všetky povinné osoby, **môžu aktívne**, t.j. bez žiadosti zverejniť **aj ďalšie** informácie za podmienky vylúčenia tajných, resp. inak nezverejniteľných informácií.